

Eesti Kohtunike Ühing

Pr Helmen Kütt
Riigikogu sotsiaalkomisjoni esimees
sotsiaalkomisjon@riigikogu.ee

Teie

Meie 20.12.2018

Arvamus Tallinna Linnavalitsuse ettepanekute osas seadusemuudatuste algatamiseks lastekaitsetöö paremaks korraldamiseks

Tallinna Linnavalitsus (linnavalitsus) on teinud 30.08.2018 Riigikogu sotsiaalkomisjonile ettepaneku seadusemuudatuste algatamiseks lastekaitsetöö paremaks korraldamiseks, sh on tehtud ettepanekuid perekonnaseaduse (PKS) ja tsiviilkohtumenetluse seadustiku (TsMS) muutmiseks (edaspidi *ettepanekud*). Eesti Kohtunike Ühing (EKOÜ) tänab võimaluse eest esitada linnavalitsuse ettepanekute osas oma seisukoht. EKOÜ hinnangul on linnavalitsus iseenesest põhjendatult osutanud mitmetele lastekaitsetöös esinevatele praktilistele probleemidele. Samas ei ole enamike nende probleeme põhjuseks EKOÜ arvates valdkonna puudulik õiguslik regulatsioon, vaid muud faktorid. Seetõttu vajab ettepanekute põhjendus EKOÜ hinnangul täiendavat analüüsi. Kindlasti ei tohiks vastavaid otsustusi teha ka ainult ühe kohaliku omavalitsuse poolt välja toodud probleemide põhjal, vaid olukorda tuleks analüüsida Eestis tervikuna.

Konkreetsemalt märgib EKOÜ linnavalitsuse ettepanekute osas järgmist:

1. Asendushooldusteenuse regulatsiooni korrigeerimiseks on linnavalitsus teinud ettepaneku määratleda isikute ring, kes saavad esitada kaebuse juhul, kui nende arvates on lapsele eestkostjat määrates nende õigusi riivatud või neist põhjendamatult mööda mindud (**ettepanekute p 1.1**). Taolisi muudatusi EKOÜ pigem ei poolda. Leiame, et kaebuse esitamiseks õigustatud isikute ring on täna seaduses piisavalt selgelt määratletud. Kogemus näitab, et igasugused suletud loetelud seadustes võivad tekitada praktikas lisaprobleeme. Tänapäeva perekonnavormid on väga mitmekesised ja isikute ringi lähedastest on sedavõrd lai ja perekonniti erinev, et edasikaebe jaoks isikute ringi laiendamine ei pruugi anda soovitud tulemust – keegi võib ikkagi sealt välja jääda. Määruskaebust vaatab maakohtus läbi sama asja lahendanud kohtunik, kellel on eelduslikult piisav ülevaade isikutest, kes võiksid kaasa rääkida või mõjutada alaealise lapse eestkoste menetlust. Määruskaebevõimaluste laiendamine on tegelikult ka vastuolus linnavalitsuse teiste ettepanekutega (ettepanekute p 2.2), mis on kantud soovist kohtumenetlust lühendada. Ilmselt pikendaks edasikaebevõimaluste laiendamine kokkuvõttes menetlustähtaegu.

EKoÜ arvates ei ole põhjendatud ka seaduste muutmise eraldiseisva üksikjuhtumi pinnalt. Kõnealune ettepanek on ilmselt vähemalt osaliselt ajendatud nn väikese Martini juhtumist. EKoÜ peab vajalikuks märkida, et selles juhtumis tegi kannapöörde küsimuses, kas tädi sobib lapse eestkostjaks, tegelikult Tallinna linnavalitsus. Eestkoste seadmise n-ö esimesel ringil ei pidanud linnavalitsus võimalikuks anda last tädile.

2. **Ettepanekute p 1.2** järgi vajab seadustamist eestkostjaks sooviva(te) isiku(te) sobivuse hindamiskriteeriumite loetelu. EKoÜ leiab, et kohus peab jääma selleks instantsiks, kes hindab eestkostja isiku sobivust. Kindlaid universaalseid kriteeriume on keeruline määrata ning kohtu kaalutlusruumi ei tohiks seadusega liigselt piirata. Iga perekonnaasi ja iga laps on unikaalne ning kohus kaalub alati põhjalikult, millised on lapse vajadused, püüdes leida konkreetsetes olukorras eestkostja kandidaatide hulgast selle kõige sobivama. Tänapäevane regulatsioon võimaldab kohtul neid küsimusi kaaluda ja muudatuseks EKoÜ linnavalitsuse esitatud argumentidel vajadust ei näe.
3. **Ettepanekute p-s 1.3** esitatud ideel luua üleriigiline kriisihoidusperede võrgustik ei ole kohtumenetlustega otsest puutumust. EKoÜ kindlasti nõustub, et "katkine" laps on kergesti haavatav ja igasugust ebakindlust teda ümbritsevas keskkonnas tuleb kõikide vahenditega vähendada. Kohtunikud on siiski avaldanud arvamust, et mõte kriisihoidusperede võrgustikust praktikas ei töötaks, kuna pered ei ole orienteeritud lühiajalise teenuse pakkumisele. Soovitud ettepaneku realiseerimine eeldaks senise süsteemi olulist muutmist ja olulisi täiendavaid rahalisi vahendeid.
4. **Ettepanekute p 2.1** kohta on EKoÜ liikmed avaldanud erinevaid arvamusi, kuid üldiselt ollakse kahtlevad ka nende muudatuste vajalikkuses. Kohtunike hinnangul võib ettepanekutes kirjeldatud probleemi põhjuseks olla omavalitsuste ebapiisav haldussuutlikkus ning probleemid lastekaitsetöö korraldamisega. Oluline on rõhutada, et TsMS §-s 563² on sätestatud tähtaeg esmase õiguskaitse jaoks, mitte lõplahendi tegemiseks.

Lisaks jääb ebaselgeks, kas pakutud viis tööpäeva on tähtaeg KOV-ile avalduse koostamiseks ja kohtule esitamiseks või peab kohtumäärus juba olema tehtud selle viie tööpäeva jooksul (praeguse regulatsiooni kohaselt peab kohtumäärus olema tehtud 72 tunni jooksul). Juhul kui TsMS § 563² otsustatakse ettepaneku alusel muuta, peab KOV, kes avalduse kohtusse esitab, kindlasti järgima seda, et kohtule jääks mõistlik aeg avalduse lahendamiseks. Praegu on esinenud praktikas olukordi, kus avaldus esitatakse kohtule nt 65. tunnil. Inimlikult on võimalik mõista, et KOV-i ametnik ei jõudnud kiiremini. Kui aga tähtaega pikendada, tuleks arvestada, et avaldus oleks esitatud kohtule sellise ajavaruga, et ka kohtul jääks mõistlik aeg menetlustoiminguteks (mis sageli hõlmab lapse ärakuulamist ja võib kaasa tuua vajaduse sõita lapse juurde).

5. **Ettepanekute p 2.2** osas ei saa esiteks kindlasti nõustuda väitega, et lastega seotud asjade lahendamisele kohtutes kulub aastaid. Mõõname, et praktikas on üksikud (ekstreemseid) erandid, kuid valdavalt lahendatakse asjad mõistliku aja jooksul. Linnavalitsus ei tugine väidetes kohtumenetluste pikkuse kohta mistahes kontrollitavale statistikale (ka EKoÜ-l puudub vastav menetlusstatistika). Lisaks ei ole menetluste venimise põhjuseks kohtunike soovimatus lastega seotud asjadega tegeleda.

Vastupidi, need asjad on kohtunike jaoks prioriteetsed. Menetlused võivad võtta kaua aega menetluse endaga seotud (objektiivsetel) põhjustel. Harju Maakohtust on mh tulnud info, et suurenenud on omavalitsuste taotlused kohtu poolt määratud arvamuste või seisukohtade esitamise tähtaegade (ca 14 päeva) pikendamiseks. See räägib ilmselt lastekaitsetöötajate vähesest arvust ja ülekoormatusest kohalikus omavalitsuses.

Teiseks rõhutab EKoÜ, et kohtumenetluse eesmärgiks on lahendada asi õigesti ja lapse parimates huvides. EKoÜ on seetõttu üheselt vastu mistahes menetlustähtaegade sätestamisele seaduse tasandil. Kohtule tähtaegade ette kirjutamine ei lahenda ühtegi tegelikku probleemi (lastega seotud vaidlustes ega ka muudes tsiviilasjades). Samas võib see tuua kaasa tagajärje, mida keegi tegelikult ei soovi – üldiselt on teada, et kui kõige olulisemaks muutub tähtaja järgimine, võib asja sisuliselt õige lahendamine muutuda teisejärguliseks. Ei saa jätta märkimata, et kõnesolev ettepanek on vastuolus linnavalitsuse teise ettepanekuga, kus soovitakse sisuliselt laiendada edasikaebeõigust omavate isikute ringi, mis igal juhul objektiivselt pikendaks menetluse kestust.

Kolmandaks jääb selgusetuks, mida optimaalse menetluse kestuse all ettepanekutes üldse silmas peetakse. Tuleb meeles pidada, et kõik kohtuasjad on ju erinevad ja unikaalsed.

Küll tuleb kohtul juba võimalikult menetluse alguses kaaluda, kas ja kuidas saaks menetluse ajaks lapse elu stabiilselt ära korraldada. PKS ja TsMS annavad selles osas kohtule piisavalt õigusi omal algatusel asju korraldada. Kindlasti on selles aspektis oluline ka kohtu koostöö kohalike omavalitsustega.

- 6. Ettepanekute p 3 (ja selle alapunktid)** puudutavad lapsevanemate kohtueelse kohustusliku lepitusmenetluse sisseviimist. Põhimõtteliselt on see idee EKoÜ hinnangul tervitatav. Vaieldamatult on tänases praktikas probleemiks, et lapsevanemad ei üritagi omavahel erimeelsusi lahendada, vaid pöörduvad koheselt kohtusse. Kindlasti aitaks lepitusmenetlus paljusid vanemaid kohtuväliselt erimeelsusi lahendada. See vähendaks kohtu töökoormust perekonnaasjades ja filtreeriks välja need juhtumid, kus probleemid ka tegelikult vajavad kohtulikku lahendust.

Samas peavad kavandatavad muudatused teenima eelkõige laste huve. Hetkel on EKoÜ arvates kaheldav, kas riigil või kohalikel omavalitsustel on olemas vajalik haldussuutlikus kõigile lepitusteenuse vajajatele see tagada. Ettepaneku realiseerimine eeldab EKoÜ hinnangul oluliste täiendavate rahaliste vahendite kaasamist. Kui lepitusmenetluse läbimine muudetakse kohustuslikuks, siis peab see teenus olema lapsevanematele tasuta ja kiiresti kättesaadav. Eelkõige vähekindlustatud inimesed võivad jätta probleemiga tegelemata vaid nt seetõttu, et neil pole sõiduraha lepitaja või nõustaja juurde sõiduks. Seega peavad teenused olema kättesaadavad vähemalt igas maakonnakeskuses. Samuti on oluline teenuse ajaline kättesaadavus – et vanemad ei peaks oma probleemidega kuu või kaks järjekorras ootama.

Küsimus sellest, milline asutus lepitusmenetluse teenust tulevikus pakkuma hakkab, ei ole EKoÜ arvates hetkel kõige olulisem. Eelkõige on see riigi ja kohaliku omavalitsuse

kokkuleppe küsimus. Oluline on tagada teenuse reaalne kättesaadavus selle vajajatele. Siiski on praktiseerivad kohtunikud avaldanud, et lepituse ülesannete andmine Sotsiaalkindlustusametile (SKA) võib süsteemi liigselt killustada. Konkreetsete perede olukordi tunnevad KOV-id praegu SKA-st paremini.

Lugupidamisega

(allkirjastatud digitaalselt)

Indrek Parrest
esimees